

**CONSERVATORIO PROFESIONAL DE
MÚSICA DE O BARCO DE VALDEORRAS**

**ENSINANZAS PROFESIONAIS DE
MÚSICA, PROGRAMACIÓN PARA O 4º
CURSO**

HARMONÍA

ÍNDICE

1. Introducción	3
1.1. Lexislación vixente	3
1.2. Contexto	4
2. Obxectivos	5
3. Contidos	6
3.1. Contidos conceptuais	6
3.2. Contidos procedimentais	13
3.3. Contidos actitudinais	15
3.4. Adaptacións curriculares para alumnos con necesidades educativas especiais	16
4. Metodoloxía	17
5. Avaliación	18
5.1. Criterios de avaliación	18
5.2. Procedimentos de avaliación	19
5.3. Temporalización	20
5.4. Mínimos esixibles	20
5.5. Criterios de recuperación	21
6. Bibliografía	22

1. INTRODUCCIÓN

A harmonía é a disciplina musical que se centra no estudo da simultaneidade sonora, é dicir, a combinatoria das distintas notas que soan ó mesmo tempo nun intervalo temporal determinado. Dita simultaneidade provoca que as distintas notas sexan percibidas polo oínte como unha única atmósfera, adquirindo un carácter grupal.

A existencia da harmonía é totalmente dependente da melodía, pois esta última se centra no estudo da concatenación de distintos sons que conforman unha línea musical, ou mellor dito, unha voz. Así pois, pode dicirse que a harmonía é a superposición de voces.

Para que esta superposición de voces se realice da maneira máis óptima posible os distintos compositores e intérpretes realizaron exhaustivos estudos ó longo da historia musical, xerando así unha evolución da harmonía dende os comezos da polifonía ata o momento presente. É precisamente esta evolución a que se trata nesta materia, xunto cos criterios de notación e criterios auditivos polos que se rixe actualmente a música occidental.

1.1. LEGISLACIÓN VIXENTE

A ley orgánica 2/2006, do 3 de Maio, de educación, establece no capítulo VI do título I as características básicas das ensinanzas profesionais de música, dentro das ensinanzas artísticas, e a súa finalidade é proporcionarlle ó alumnado unha formación artística de calidade y garantir a cualificación dos futuros profesionais. Neste marco o Real decreto 1577/2006, do 22 de Decembro, marca os aspectos básicos do currículo das ensinanzas profesionais de música. Finalmente, a Comunidade Autónoma de Galicia, a través do Decreto 203/2007, do 27 de Setembro, polo que se establece o currículo das ensinanzas profesionais de réxime especial de música, aproba unha normativa que lle permite adapta-la lexislación vixente á súa realidade actual.

A aprobación deste decreto fai necesaria a elaboración de novas programacións didácticas que axuden ós docentes a mellora-la súa función educativa.

A presente programación didáctica de Harmonía ten en consideración as características da materia e do alumnado, así coma os obxetivos, contidos e criterios de avaliación propios deste curso, de maneira que poida ser adaptada ás necesidades concretas do alumnado do centro se fora necesario.

1.2. CONTEXTO

A materia de Harmonía se imparte nos cursos de 3º y 4 º de grao profesional. O alumnado que accede a esta materia soe ter, como mínimo catorce ou quince anos e se atopa cursando 3º o 4º de educación secundaria obrigatoria nas ensinanzas de réxime xeral. A carga lectiva da materia de harmonía é de dous horas semanais repartidas en dous sesións dunha hora cada unha.

Os coñecementos previos dos que gozan os alumnos son os adquiridos tanto na educación secundaria coma no grao elemental musical a nos dous primeiros cursos de grao profesional. Aínda que a materia de harmonía é novedosa para o alumnado, durante o seu abundante estudo da linguaxe musical nos cursos previos ten adquirido coñecementos harmónicos suficientes como para poder comezar a profundizar na harmonía occidental.

2. OBTETIVOS

A ensinanza da harmonía no grao profesional terá coma obxectivo contribuir ó desenvolvemento das capacidades seguintes dos alumnos:

- Coñecer-los elementos básicos da harmonía tonal coas súas características e funcións.
- Aplica-las sonoridades aprendidas á escritura coral, escribindo de forma correcta e dominando a condución das voces.
- Emplear en traballos escritos os elementos e os procedimentos estudados da harmonía tonal.
- Desenrolar o oído interno a través da análise dos exercicios escritos.
- Identificar auditivamente distintos acordes en diferentes inversións.
- Comprende-la interrelación dos procesos harmónicos coa forma musical.
- Fomenta-la creatividade empregando os diferentes elementos harmónicos estudados na clase en composicións libres.
- escoitar ou tocar ó piano os traballos realizados.

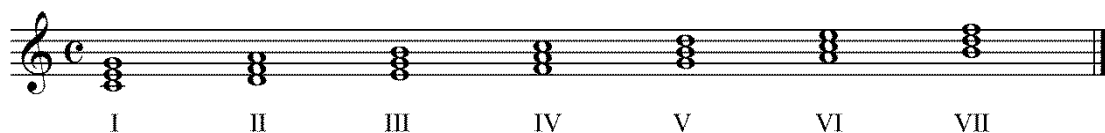
3. CONTIDOS

Os contidos específicos para 4º de Grao Profesional se dividen nos seguintes:

3.1. CONTIDOS CONCEPTUAIS

- Acordes tríadas:

- Acordes tríadas formados sobre os graos da escala e a súa construción.

- Clasificación dos acordes tríadas, perfectos maiores, perfectos menores, de 5ª aumentada o de 5ª diminuída.

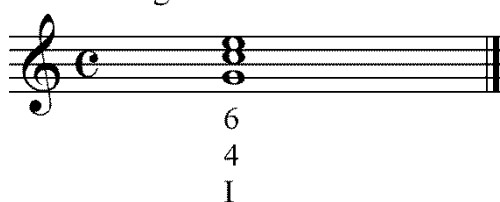
- Estado fundamental dos acordes tríadas, duplicacións, supresións e cifrados.

- Acorde de sexta o en primeira inversión, coas súas duplicacións, supresións e cifrados.

- Acorde de sexta e cuarta ou en segunda inversión, de ampliación, de paso ou cadencial, coas súas duplicacións, supresións e cifrados.

Segunda inversión

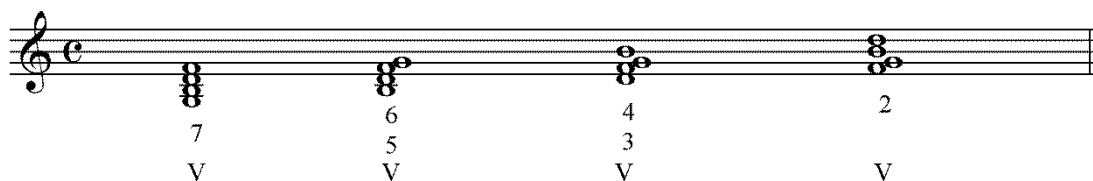

- Disposicións pechadas e abertas dos acordes.

- Acordes cuatríadas:

- O acorde de sétima de dominante en estado fundamental ou en primeira, segunda ou terceira inversión. Estudo das súas duplicacións, supresións e cifrado. Conducción e resolución tanto da súa sétima como da sensible.

Acorde de sétima de dominante

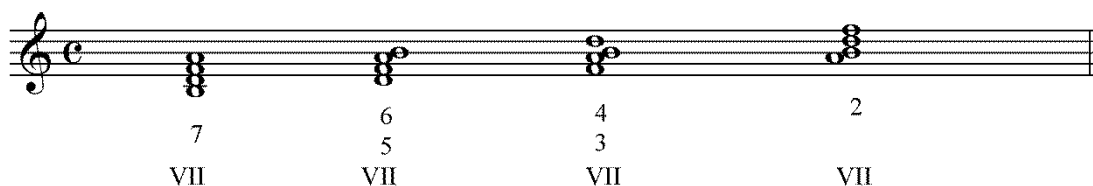

- Tratamiento da sensible.

- Os unísonos.

- O acorde de sétima de sensible en estado fundamental ou en primeira, segunda ou terceira inversión. Estudo da súa disposición e cifrado. Conducción e resolución da súa quinta, sétima e sensible.

Acorde de sétima de sensible

- O acorde de sétima diminuída en estado fundamental ou en primeira, segunda ou terceira inversión. Estudo da súa disposición e cifrado. Conducción e resolución da súa quinta, sétima e sensible.

Acorde de sétima diminuída

7^b 6   4   2
 5^b 5^b 3^b
 VII   VII   VII   VII

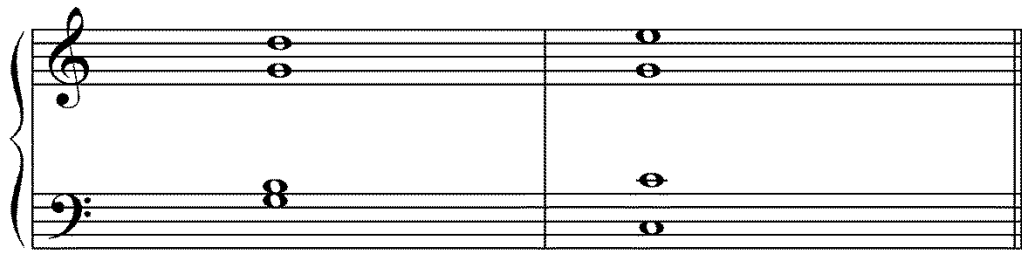
- O acorde de sétima sen función de dominante, ou construído sobre o primeiro, segundo, terceiro, cuarto ou sexto grao da escala. Estudo de ditos acordes en fundamental, primeira, segunda ou terceira inversión tendo en conta a súa disposición. Estudo das súas duplicacións, supresións e cifrado. Conducción e resolución da súa sétima.
- Acorde con novena, undécima o decimoterceira, tanto en estado fundamental coma invertido. Estudo das súas duplicacións, conducción, resolución, supresións e cifrado.
- A sexta napolitana. Estudo das súas características, disposición, cifrado e resolución.

- Enlaces:
- Principios da escritura a catro partes.
- Movementos conxuntos e disxuntos.
- Disposicións abertas ou pechadas.

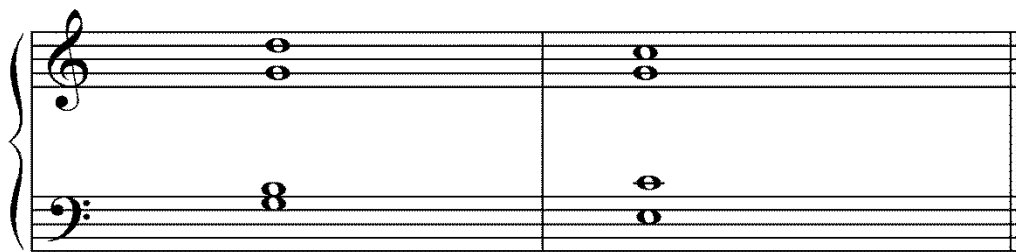
- Falsa relación de tritono, intervalos aumentados.
  - Conducción da sensible.
  - Resolución da séptima.
  - Resolución das demais tensións, novena, undécima e decimoterceira.
  - Quintas, unísonos e octavas directas ou paralelas.
  - Cruzamentos.
  - Resoluciones irregulares noutras voces.
  - Enlaces sobre un baixo cifrado ou sen cifrar.
  - Enlaces baixo unha voz de soprano.
-
- A tonalidade:
  - Modo maior e modo menor.
  - Modulación por acorde común.
  - Escala menor natural, sexto grao rebaxado e sétimo grao rebaxado.
  - Modulación cromática.
  - Modulación por progresión ou secuencia.
  - Dominantes secundarias.
-
- Cadencias:
  - Auténtica perfecta.

Cadencia auténtica perfecta

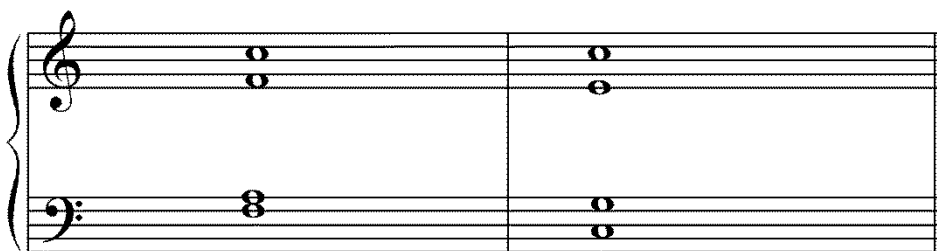
-Auténtica imperfecta.

Cadencia auténtica imperfecta

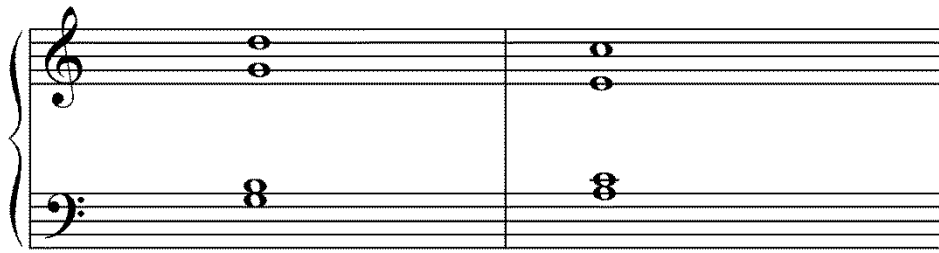
- Cadencia plagal.

Cadencia plagal

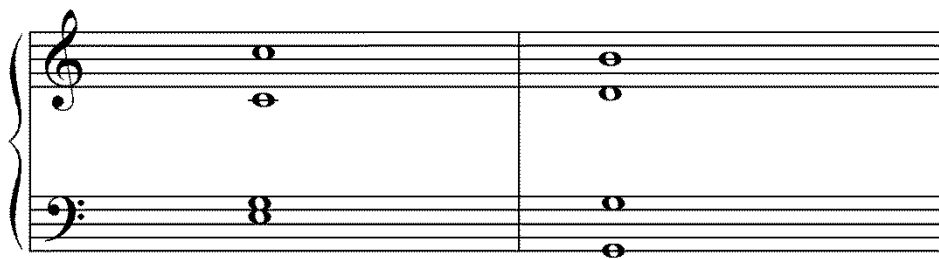
- Cadencia rota.

Cadencia rota

- Semicadencia.

Semicadencia

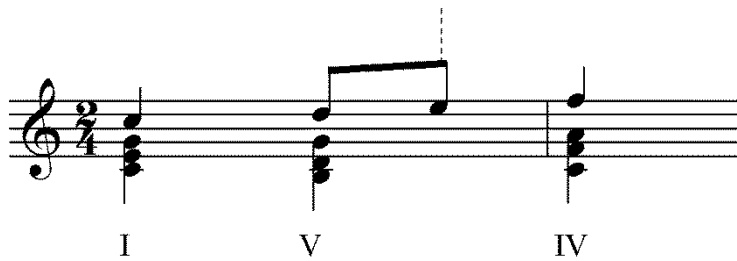
- Ritmo armónico.

- Notas extrañas:

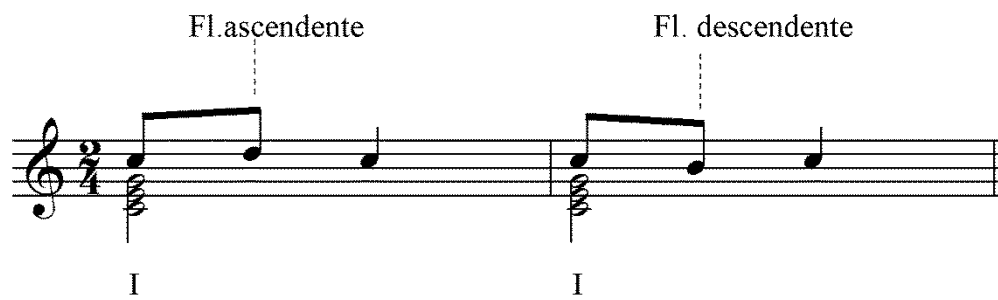
- Apoiatura.

- Nota de paso.

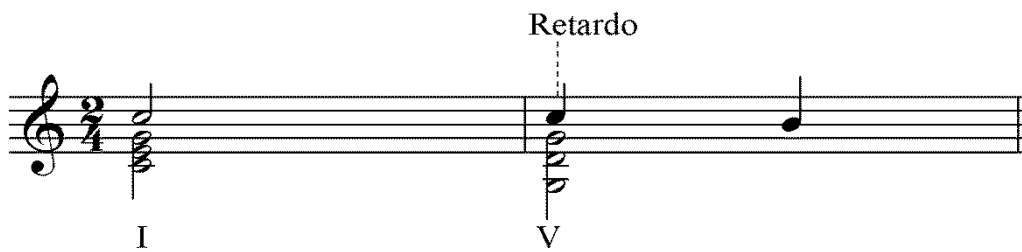
Nota de paso

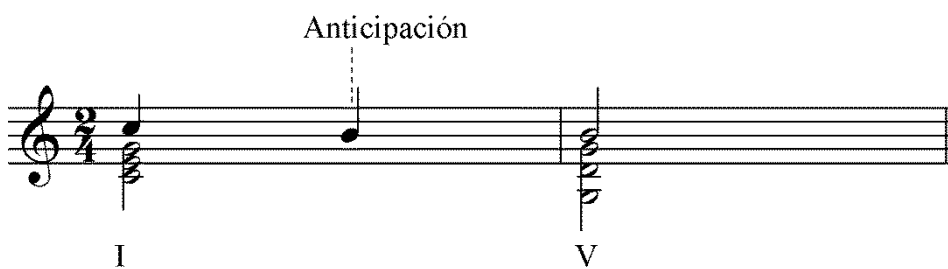
- Floreo ou bordadura.

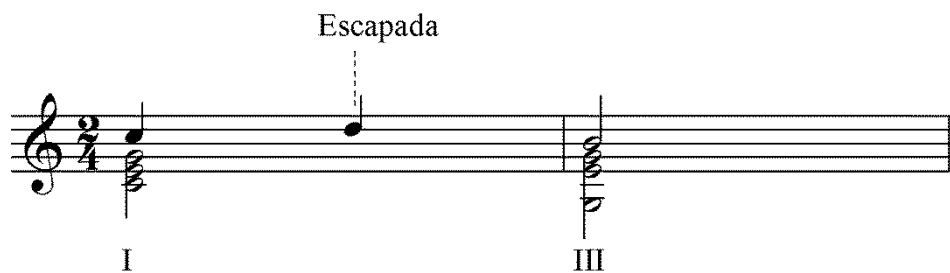
- Retardo.

- Anticipación.

- Escapada.

3.2. CONTIDOS PROCEDIMENTAIS

- Acordes:
- Exercicios sobre construcións de acordes, sexan tríada coma cuatríada.
- Construcción de acordes nos seus posibles estados: fundamental e inversións.
- Disposicións abertas e pechadas dos acordes.
- Cifrados.
- Enlaces:
- Exercicios de encadenamento de acordes sobre un baixo cifrado.
- Exercicios de encadenamientos de acordes sobre un baixo sen cifrar.
- Exercicios de encadenamientos de acordes baixo unha voz de soprano.
  - Encadenamientos de acordes tríadas nos que se inclua o acorde de séptima de dominante, tanto en estado fundamental como en primeira, segunda ou terceira inversión.

- Encadenamentos de acordes tríadas nos que se inclua o acorde de séptima de dominante e o acorde de séptima de sensible, tanto en estado fundamental como en primeira, segunda ou terceira inversión.
- Encadenamentos de acordes tríadas nos que se inclua o acorde de séptima de dominante, o acorde de séptima de sensible e o de séptima disminuida, tanto en estado fundamental como en primeira, segunda ou terceira inversión.
- Encadenamentos de acordes tríadas nos que se inclua o acorde de séptima de dominante, o de séptima de sensible, o de séptima disminuida e acordes de séptima sobre outros graos da escala, tanto en estado fundamental como en primeira, segunda ou terceira inversión.
- Encadenamentos de acordes tríadas e cuatrías con dominantes secundarias, sen modulación.
- Encadenamentos de acordes tríadas e cuatrías con modulación, tanto por acorde común como por cromatismo.
- Encadenamentos de acordes tríadas e cuatrías con modulación mediante uso da progresión.
- Encadenamentos de acordes tríadas e cuatrías nos que se incluan acordes de novena, undécima e decimoterceira.
- Encadenamentos de acordes nos que se inclua a sexta napolitana.

- Tonalidade:

- Exercicios sobre unha única tonalidade, sexa maior ou menor.
- Exercicios que traballen a modulación sobre acorde común.
- Exercicios que traballen o principio das dominantes secundarias.
- Exercicios que traballen a modulación cromática.

- Exercicios que traballen a modulación por progresión.
- Exercicios nos que se empleen o sexto e o sétimo grao rebaixados.
- Cadencias:
  - Identificación das cadencias nos exercicios realizados.
    - Pequenos fragmentos de análise nos que tras indica-los graos tonais se identifiquen as cadencias.
- Notas extranas:
  - Exercicios de identificación de notas extranas á harmonía.
  - Pequenos fragmentos de análise nos que se indiquen os graos harmónicos e as notas extranas utilizadas polo compositor.
- Creatividade:
  - Exercicios libres de encadenamentos de acordes nos que o alumnado porá en práctica o aprendido na clase compoñendo para piano ou para outra formación libre.

3.3. CONTIDOS ACTITUDINALES

- Actitude ordeada de traballo.
- Interés polas explicacions e participación activa na aula.
- Interés por coñecer a harmonía da música actual e pola de épocas pasadas.

- Realización das tarefas establecidas e entrega delas a tempo.
- Esforzo por mellorar o rendemento.
- Respeto ós diferentes estilos musicais.
- Respeto e tolerancia os compañeiros e as diferentes manifestacións de creación artística.
- Asistencia a clase con puntualidade e de forma continuada.

3.4. ADAPTACIÓNS CURRICULARES PARA ALUMNOS CON NECESIDADES EDUCATIVAS ESPECIAIS

O profesorado deberá realizar unha adaptación curricular particular no caso de que conte cun alumno que presentase necesidades educativas especiais, ofrecéndolle desta maneira unha educación personalizada.

Neste caso os contidos xerais e específicos, (conceptuais, procedimentais e actitudinais) podrán resumirse dependendo da singularidade do alumno en concreto e das suas capacidades.

4. METODOLOXÍA

O resultado que se pretende conseguir, as competencias básicas do currículo, son a referencia que se terá en conta á hora de programa-lo traballado na aula. O coñecemento do sistema tonal e a correcta escritura coral será a principal meta que se proporá alcanzar esta materia.

As antigas prácticas pedagóxicas basábanse únicamente na realización de exercicios escritos que paulatinamente aumentaban a súa complexidade. Posteriormente e con ánimo de motiva-lo alumnado, déronse prácticas metodolóxicas centradas nas audicións, prácticas instrumentais de distintas pezas e análise harmónica de distintos fragmentos, sobre todo corais.

A metodoloxía que imos emplear buscará completa-la metodoloxía antiga coa posterior para utilizar así ambas dúas, motiva-lo alumnado e que éste consiga alcanzar un dominio visible da práctica harmónica.

Dado que tanto a análise coma a práctica instrumental xa se traballan noutras materias, (no caso da análise, impártese a partir de 5º de grao profesional), o maior esforzo vaise focalizar na realización de traballos escritos, tanto na aula como na casa. Á súa vez, estes exercicios correxíranse na aula e se tocarán ó piano, para que así o alumnado interiorice as distintas sonoridades harmónicas.

Tamén vaise fomentar a creatividade, e por iso trala explicación de varios temas se proporá a composición de pezas libres, nas que o alumnado podrá utilizar-lo estudado na clase compoñendo pezas breves, tanto corais como pianísticas ou para cualquier outra formación libremente escollida.

Ó mesmo tempo valorarase a participación na aula, o esforzo persoal de cada alumno e a súa disponibilidad para o traballo en grupo.

5. AVALIACIÓN

A avaliación é un proceso que serve como medio de información ó profesorado acerca dos coñecementos do alumnado. Axuda a revisar e mellora-lo proceso de ensinanza-aprendizaxe e establece un seguimento individualizado de cada alumno. Á súa vez serve tamén coma un medio de información ó alumnado sobre o seu propio progreso, as súas capacidades e aptitudes.

5.1. CRITERIOS DE AVALIACIÓN

Os criterios de avaliación a seguir neste curso son:

- Conocer los elementos básicos da harmonía tonal e as suas características e functions.
- Detectar sen erros as tonalidades dos exercicios realizados, así coma os graos tonales dos acordes.
- Coñecer os cifrados dos acordes tríada, do acorde de séptima de dominante, o de séptima de sensible e de séptima diminuida.
- Coñecer os cifrados dos acordes de séptima sen función de dominante, e dos acordes de novena, undécima e decimoterceira, así coma de sexta napolitana.
- Domina-los procesos modulantes por acorde común, por cromatismo e por progresión.
- Detecta-las dominantes secundarias.
- Dominar-las harmonizaciones sobre baixos cifrados e sin cifrar.
- Domina-las harmonizaciones baixo voz de soprano.
- Identifica-las cadencias.
- Identifica-las notas extranas en pequenos fragmentos de análise.
- Desenolar o oído interno que detecte a análise harmónica.
- Incrementa-la propia creatividade aplicando o estudado na aula en exercicios de composición libre.
- Ter unha actitude crítica e de respeto ante a música propia ou de outros.

5.2. PROCEDIMIENTOS DE AVALIACIÓN

A través dos procedimentos de avaliación tanto o profesor coma o alumno podrán coñecer mellor as aptitudes e carencias do propio alumno, qué conceptos ten interiorizados e cales ten que traballar máis.

A avaliación será continua, e para iso o profesor valerase da observación directa:

- Na aula e en cada clase correxiranse os exercicios realizados polos alumnos.
- Correxiranse os exercicios de maneira individual e tamén de maneira colectiva, para que entre todos os alumnos suxiran posibles solucións ós problemas acontecidos, sempre baixo supervisión do profesor.
- Valorarase positivamente a participación e cooperación na aula.
- O profesor estará pendente de que o alumnado faga as súas tarefas con regularidade e realice os exercicios na casa.

Probas específicas:

Cada trimestre faranse dous exames como mínimo. Tendo en conta a carga lectiva do alumnado e as súas tarefas extraescolares, o profesor propondrá as posibles datas do examen con antelación para que o alumnado pense qué día en concreto lle é máis propicio.

Ditos exames contarán para a nota final trimestral, y por iso se fará unha media ponderada coas puntuacións obtidas.

Ó finaliza-lo terceiro trimestre, a dito proceso de puntuación trimestral se lle sumará a necesidade de puntuar ó alumno cunha nota final de curso. Por iso se calculará a nota media dos tres trimestres, tendo así en conta o traballo e esforzo realizado polo alumno de maneira constante ó longo de todo o curso.

5.3. TEMPORALIZACIÓN

A temporalización a seguir durante este proceso de avaliación será inicial, procesual e final. Deste modo o profesor debe avaliar ó alumno durante todo o seu proceso de aprendizaxe ó longo do curso, facendo un seguimento dos seus progresos dende o primeiro día.

Debido a isto realizarase unha avaliación inicial do alumnado ó comenzo do curso lectivo, na que o profesor terá en conta o nivel dende o cal deben parti-las súas explicacións.

Tras iso o profesor evaluará os progresos específicos do alumnado ó longo do curso e finalmente se realizará unha avaliación final, na que o alumnado demostrará se realmente conseguiu cumprir-los obxetivos específicos para o seu nivel ou pola contra, necesita mellorar.

5.4. MÍNIMOS REQUERIDOS

En cuarto curso de Grao Profesional podrá promocionar o alumnado que interiorice os seguintes conceptos e adquira as seguintes destrezas:

- Dominio da escritura coral a catro voces.
- Dominio dos acordes de tríada e cuatríada.
- Dominio do acorde de séptima de dominante, de séptima de sensible e de séptima disminuida.
- Coñecemento dos acordes con novena, undécima e decimoterceira.
- Coñecemento do acorde de sexta napolitana.
- Conducción e resolución correcta das tensions.
- Memorización do cifrado.
- Dominio da modulación por acorde común, por cromatismo e por progresión.
- Interiorización do principio da dominante secundaria.

5.5 CRITERIOS DE RECUPERACIÓN

Aqueles alumnos que teñan o curso de Harmonía pendente no cuarto curso de Grao Profesional podrán realizar exámenes de recuperación no mes de Setembro sempre que sexa posible, e se non fose así se realizaría no mes de Xullo.

6. BIBLIOGRAFÍA

- Barrio, A.: *Tratado de armonía* (volumen 3), Madrid, Musicinco, 1990.
- De la Motte, D.: *Armonía*, Barcelona, Labor, 1989.
- Hindemith, P.: *Armonía tradicional*: Buenos Aires, Ricordi, 1959.
- Piston, W.: *Armonía*, Barcelona, Idea Books, 2001.
- Vergés, LL.: *El lenguaje de la armonía*, Barcelona, Boileau, 2007.
- Schönberg, A.: *Tratado de armonía*, Madrid, Sociedad Didáctico Musical, 1972.